stichting pensioenfonds Avery Dennison

BELEID MAATSCHAPPELIJK VERANTWOORD BELEGGEN

STICHTING PENSIOENFONDS AVERY DENNISON

Versie 2.1

Februari 2025

INHOUD

Inhoud 2
1 Inleiding 3
2 Visie, overtuiging en AMBITIE 3
2.1 MVB-visie 3
2.2 MVB-overtuiging 3
2.3 MVB-ambitie 4
3 Internationale beleidskaders 4
3.1 UN Global Compact 4
3.2 OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en UNGP's 5
3.3 Sanctiewet 5
3.4 SFDR 5
3.5 IORP II 6
4 ESG thema's 6
5 Beleidsdoelstellingen 7
5.1 ESG-risicobeheersing 7
5.1.1 Selectie-, monitoring- en evaluatiebeleid 7
5.1.2 ESG-risicobeheersingsraamwerk 7
5.2 ESG Integratie 7
5.3 Tegengaan van klimaatverandering 8
5.4 Tegengaan van schendingen van mensenrechten en arbeidsrechten, en goed bestuur 8
6 MVB-instrumenten 8
6.1 Uitsluitingsbeleid 9
6.2 Betrokkenheidsbeleid 9
6.3 ESG-integratie 10
6.4 Impactbeleggingen 10
7 Transparantie en verantwoording 10
8 Monitoring en evaluatie van beleid 10
8.1 Monitoring 10
8.2 Evaluatie 11
Bijlage 1 12
Bijlage 2 13

1 INLEIDING

Stichting Pensioenfonds Avery Dennison (hierna: het pensioenfonds) hanteert een maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) beleid. Daarbij houdt het pensioenfonds binnen het beleggingsbeleid rekening met duurzaamheidsfactoren, ook wel Environment, Social en Governance (ESG) factoren. Het MVB-beleid vormt een integraal onderdeel van het beleggingsbeleid van het pensioenfonds. MVB vormt ook een belangrijk onderdeel van de beleggingsovertuigingen van het pensioenfonds. Het pensioenfonds heeft namelijk de overtuiging dat het naast realisatie van een goed financieel rendement voor de deelnemers ook een belangrijke maatschappelijke rol heeft te vervullen omdat het activiteiten van ondernemingen en landen financiert die zich positief of juist negatief verhouden ten opzichte van maatschappelijke uitdagingen. Dit is dan ook één van de redenen geweest voor het pensioenfonds om het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen convenant (IMVB-convenant) in 2018 te ondertekenen. Alhoewel het convenant in 2022 afliep vormt het convenant nog steeds een belangrijk uitgangspunt voor dit MVB-beleid. Het verslag over de naleving van het IMVB-convenant is te vinden op onze website (onder downloads).

Vanzelfsprekend houdt het pensioenfonds in het beleid ook expliciet rekening met de eisen die de Nederlandse wetgeving stelt aan het MVB-beleid. Zo beleggen wij niet in producenten van clustermunitie of in landen en ondernemingen waartegen een wapenembargo en/of sancties zijn uitgevaardigd. Daarnaast is in 2021 Europese regelgeving met betrekking tot Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR II) in werking getreden welke ook op pensioenfondsen als aanbieders van financiële producten van toepassing is. Het pensioenfonds heeft de pensioenregeling sinds 2022 als artikel 8 geclassificeerd onder de SFDR (zie verder par. 3.4). Verder zijn vanuit de Europese IORP II richtlijn specifieke eisen in de Nederlandse wetgeving vastgelegd (zie verder par. 3.5). Tot slot zijn er aanvullende richtlijnen en aanbevelingen op nationaal niveau van toepassing op het pensioenfonds, zoals de Code Pensioenfondsen.

Bij de totstandkoming van het MVB-beleid in 2020 is het pensioenfonds de dialoog aangegaan met het Verantwoordingsorgaan. Bij de update van het beleid in 2024 is voor zover relevant en waar mogelijk rekening gehouden met de uitkomsten van het deelnemersonderzoek uit 2021. In 2024 heeft het bestuur haar ambities, overtuigingen en thema's herijkt. De uitkomsten hiervan liggen grotendeels in lijn met de uitkomsten van het deelnemersonderzoek. Het pensioenfonds legt verantwoording af over de implementatie en uitvoering van het MVB beleid in het jaarverslag.

2 VISIE, OVERTUIGING EN AMBITIE

2.1 MVB-visie

Het bestuur heeft in 2024 de eigen visie, overtuiging en ambitie ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen opnieuw tegen het licht gehouden. De uitkomsten hiervan bevestigen in grote lijnen de in 2020 gekozen richting ten aanzien van MVB-overtuigingen, MVB-beleidsopties en MVB-speerpuntthema's die passen bij het pensioenfonds, de deelnemers en de sponsor. De uitkomsten liggen bovendien grotendeels in lijn met de uitkomsten van het deelnemersonderzoek uit 2021 waarin onder andere uitvraag is gedaan naar MVB onder de deelnemers. Het pensioenfonds heeft als visie om een stap verder te gaan dan de wettelijke vereisten ten aanzien van duurzaamheid. Als institutionele belegger willen wij de rol vervullen van 'fast follower' wat inhoudt dat wij met oog op omvang, mogelijkheden en proportionaliteit een maatschappelijke bijdrage willen leveren via onze beleggingen en als actief aandeelhouder. Dit document is de verdere uitwerking hiervan. Het beleid is een levend document en geldt voor de lange termijn.

2.2 MVB-overtuiging

Het pensioenfonds heeft beleggingsovertuigingen geformuleerd waarbij één overtuiging specifiek is gericht op het MVB-beleid. Het bestuur past deze integraal toe bij de vormgeving en implementatie van het beleggingsbeleid.

MVB-beleggingsovertuiging

- Het pensioenfonds ziet het als haar fiduciaire verantwoordelijkheid om een maatschappelijke bijdrage te leveren via haar beleggingen waarbij het pensioenfonds gelooft dat rekening houden met duurzaamheid het risico-rendementsprofiel verbetert.

Toelichting

- Het bestuur houdt rekening met de voorkeuren en belangen van belanghebbenden en zorgt ervoor dat milieu-, klimaat-, sociale en governance factoren een herkenbaar onderdeel zijn van het beleggingsbeleid. Hierbij wordt op een proportionele wijze gekeken naar de mogelijke langetermijneffecten van het beleid op mens, milieu en maatschappij en de invloed van duurzaamheidsrisico's op beleggingsbeslissingen;
- Het bestuur streeft naar ESG-integratie in het beleggingsproces van alle beleggingscategorieën (zie verder par. 5.2);
- Het realiseren van maatschappelijke impact in de beleggingsportefeuille is geen doel op zich, maar kan op de speerpunten klimaatverandering, mensenrechten en arbeidsrechten en gedrag en bestuur van ondernemingen worden toegepast, mits passend binnen risico- rendementsparameters;
- Het pensioenfonds wil niet in ondernemingen beleggen die maatschappelijk onwenselijk gedrag laten zien. Deze keuze kan leiden tot (beperkte) afwijkingen ten opzichte van de brede markt. Wij maken deze keuzes weloverwogen, accepteren de eventuele beleggingsconsequenties en zijn hier transparant over naar onze deelnemers;
- Ondernemingsgedrag kan positief beïnvloed worden met behulp van actief aandeelhouderschap (stemmen en de dialoog aangaan (zie verder par. 6.2). Aangezien het pensioenfonds belegt in beleggingsfondsen wordt dit gedaan via de aangestelde vermogensbeheerder en niet direct met ondernemingen waarin de beleggingsfondsen investeren;
- Invulling en uitvoering van het beleid zal tegen acceptabele kosten plaatsvinden. Het bestuur zal daarom het kostenaspect van de uitvoering van het beleid te allen tijde in ogenschouw nemen.

2.3 MVB-ambitie

De ontwikkelingen op het vlak van MVB gaan snel. Dit wordt enerzijds gedreven door wettelijke ontwikkelingen, anderzijds door innovatie in de markt voor beleggingsoplossingen. Het pensioenfonds heeft een ambitie om meer te willen doen dan enkel wettelijk wordt voorgeschreven. De ondertekening van het IMVB-convenant was een concreet voortvloeisel van deze ambitie. Het pensioenfonds realiseert zich ook dat het vanwege de beperkte capaciteit, omvang en kostenbewuste houding een realistische ambitie moet hebben. Het pensioenfonds wenst daarom de rol te vervullen van 'fast follower' (achter de koplopers) wat inhoudt dat wij binnen de grenzen van onze mogelijkheden een maatschappelijke bijdrage willen leveren via onze beleggingen en als actief aandeelhouder. Daarnaast laat het pensioenfonds zich informeren over nieuwe mogelijkheden en ontwikkelingen op het vakgebied door specialistische partijen voor het maken van verdere vervolgstappen in het MVB-beleid en zoekt het daar waar relevant de samenwerking op, bijvoorbeeld met de fiduciair adviseur.

3 INTERNATIONALE BELEIDSKADERS

Voor beoordeling van onwenselijk ondernemingsgedrag vormen de principes van het UN Global Compact (2000) en de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen (OESO-richtlijnen) en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP's) het toetsingsraamwerk. Naast deze internationale normenkaders implementeert het pensioenfonds uiteraard ook de relevante MVB- wet- en regelgeving en houdt het fonds rekening met de vereisten van de toezichthouders. Het pensioenfonds moet voldoen aan de Nederlandse Sanctiewetgeving (1977) en ook valt het fonds onder de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) en de IORP II richtlijn.

3.1 UN Global Compact

Het UN Global Compact is een niet-bindend pact van de Verenigde Naties om bedrijven wereldwijd aan te moedigen een duurzaam en sociaal verantwoord beleid te voeren en verslag uit te brengen over de uitvoering ervan. Het UN Global Compact bestaat uit tien breed geaccepteerde principes (zie bijlage 1) welke betrekking hebben op de volgende vier hoofdthema's:

1. Mensenrechten
2. Arbeidsnormen
3. Milieu
4. Anti-corruptie

De principes vinden hun oorsprong in internationale verdragen zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, principes van de International Labour Organisation (ILO), de Rio verklaring inzake milieu en ontwikkeling en UN-conventie tegen corruptie. Het UN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun eigen invloedsfeer kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen.

3.2 OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en UNGP's

Het pensioenfonds heeft in 2018 het brede spoor van het IMVB-convenant ondertekend, waarmee het de principes van de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP's) (mede) als uitgangspunt neemt voor het MVB-beleid en het zich committeert aan deze richtlijnen, ook nadat het convenant in 2022 afliep. De OESO-richtlijnen onderscheiden naast de vier genoemde thema's van UN Global Compact ook nog de volgende thema's:

5. Consumentenbelangen
6. Wetenschap en technologie
7. Mededinging
8. Belastingen

De UNGP's vormen een nadere uitwerking van de wijze waarop het thema mensenrechten (1) door staten en multinationale ondernemingen verder in beleid en proces dient worden geborgd.

Due diligence onderzoek

Voor borging van de OESO-richtlijnen maakt het pensioenfonds gebruikt van het OESO-richtsnoer voor institutionele beleggers. Dit betekent dat jaarlijks een due diligence onderzoek wordt uitgevoerd, waarbij de ondernemingen die zich in de beleggingsportefeuille bevinden worden getoetst aan bovengenoemde richtlijnen. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door de fiduciair adviseur en dekt alle holdings in aandelen en obligaties van de ondernemingen die zich in onze beleggingsfondsen bevinden. We verwachten van de door ons aangestelde vermogensbeheerders en van de ondernemingen waarin wij beleggen dat zij conform deze internationale standaarden handelen en dit publiekelijk kenbaar maken. Met deze screening van de beleggingsportefeuille identificeert het pensioenfonds (potentiële) negatieve impact op samenleving en milieu. Daarbij prioriteren wij de meest ernstige negatieve impact ten minste op basis van: ernst, schaal en onomkeerbaarheid. Hiervoor maken wij gebruik van een classificatiesysteem voor veroorzaakte negatieve impact (0 t/m 5), waarbij wij de meest negatieve impact (categorie 4 en 5) nader betrekken in ons onderzoek. Voor het due diligence onderzoek rond negatieve impact wordt gebruik gemaakt van analyses van gespecialiseerde dienstverlener MSCI. Het pensioenfonds ziet erop toe dat het deze due diligence screening ten minste jaarlijks van de fiduciair beheerder ontvangt.

Het pensioenfonds verankert het due diligence onderzoek in de bestuurlijke cyclus door de uitkomsten van het onderzoek ten minste jaarlijks in de beleggingsadviescommissie en het bestuur te evalueren. Hierbij gaat speciale aandacht uit naar de effectiviteit van de ingezette beleidsoptie van dialoog met de manager van het beleggingsfonds over borging van de richtlijnen. Het pensioenfonds stelt op deze wijze jaarlijks vast of de toegepaste beleidsopties voldoende effectief zijn en stuurt bij waar nodig. Ten aanzien van dialoog met de manager gaat speciale aandacht uit naar de bijdrage die het beleid levert aan verbeterde herstel- en verhaalmogelijkheden van negatieve impact voor gedupeerden.

3.3 Sanctiewet

Het toetsingsraamwerk voor het gedrag van staten wordt gevormd door de Nederlandse Sanctiewet (1977) die specifieke verplichtingen geeft aan pensioenfondsen waar het gaat om het naleven van sanctiemaatregelen. Hiertoe raadpleegt het pensioenfonds zowel de EU als de UN Sanctielijsten. Sanctiemaatregelen worden ingezet als reactie op schendingen van het internationale recht of van mensenrechten door regimes die rechtstatelijke en democratische beginselen niet eerbiedigen. De door ons aangestelde vermogensbeheerders dienen te waarborgen dat zij niet beleggen in staatsobligaties uitgegeven door landen waartegen een wapenembargo is uitgevaardigd, of in staatsbedrijven van landen waartegen internationale sancties zijn uitgevaardigd.

3.4 SFDR

Voortvloeiend uit het Klimaatakkoord van Parijs (2015), is in 2018 door de Europese Commissie een actieplan voor verduurzaming van de Europese financiële markt gepubliceerd genaamd, *'Financing a sustainable European Economy'*. Doelstelling van dit plan is

om de financiële markten bij te laten dragen aan de energietransitie die benodigd is voor realisatie van de doelstellingen van het klimaatakkoord. Het plan kent circa 10 aandachtsgebieden en doelstellingen voor nieuwe wetgeving, waarvan de *Sustainable Finance Disclosure Regulation* (SFDR) en de *EU Environmental Taxonomy* (EUT) het pensioenfonds raken. Hoofddoelstelling van deze Verordeningen is het vergroten van transparantie voor de consument (lees: deelnemers van het pensioenfonds) door aanbieders van financiële producten (lees: het pensioenfonds). In dit licht moeten de rapportageverplichtingen die voortvloeien uit de Verordeningen dan ook worden gezien: het bieden van transparantie over de gemaakte duurzaamheidskeuzes in de beleggingsportefeuille, op basis van voorgeschreven templates, indicatoren en definities.

De eerste fase van de SFDR-Verordening betekende onder meer dat het pensioenfonds zichzelf uiterlijk per 10 maart 2021 diende te classificeren als een zogenaamd artikel 6 of een artikel 8 pensioenfonds. Sinds 2022 classificeert het pensioenfonds de pensioenregeling als artikel 8 onder de SFDR. Hiermee geeft het pensioenfonds aan dat het ecologische en sociale kenmerken promoot. Vanaf januari 2023 stelt het pensioenfonds daarom een precontractueel template (de PCD) via Pensioen 1-2-3 aan nieuwe deelnemers beschikbaar. Hierin staan de minimumvoorwaarden en waarborgen ten aanzien van het MVB-beleid van het pensioenfonds uiteengezet. Tevens heeft het pensioenfonds vanaf 2023 te maken met een jaarlijkse publicatieplicht van de zogenaamde periode rapportage (PD) in het jaarverslag over het voorgaande jaar, waarin de daadwerkelijk gerealiseerde MVB-kenmerken dienen te worden gerapporteerd. Verder heeft het pensioenfonds in 2022 de 'Principal Adverse Sustainability Statement' (verklaring ongunstige effecten op duurzaamheid, ook wel artikel 4 SFDR) geactualiseerd. Hierin staat beschreven of en hoe het pensioenfonds de 18 voorgeschreven ongunstige effecten ('Principal Adverse Indicators') meeneemt in het beleggingsbeleid. Ten slotte publiceert het pensioenfonds vanaf 2023 een zogenaamde rapportage van 'ongunstige effecten van beleggingen op duurzaamheidsindicatoren' (de PAI-rapportage) op de website. Hierin wordt verslag gedaan van de kwantitatieve realisatie van deze ongunstige effecten alsmede een kwalitatieve beschrijving van deze grootheden, een vergelijking ten opzichte van voorgaande periode en een toelichting op de beheersmaatregelen die het pensioenfonds heeft genomen of zal nemen.

3.5 IORP II

Vanuit de Europese IORP II richtlijn zijn specifieke eisen in de Nederlandse wetgeving vastgelegd IORP II vereist onder meer dat het pensioenfonds transparant is over de wijze waarop ESG-factoren in het beleggingsbeleid zijn verwerkt. Daarnaast moet het pensioenfonds eens per drie jaar, of bij een significante wijziging in het risicoprofiel, een eigenrisicobeoordeling (ERB) uitvoeren. In de ERB worden nieuwe en opkomende risico's, waaronder klimaat-, milieu-, sociale risico's en waardevermindering van activa, beoordeeld. Hierbij wordt gebruikt gemaakt van de deterministische klimaatscenario's uit ALM-studie.

4 ESG THEMA'S

Binnen het MVB-beleid brengt het pensioenfonds focus aan door een aantal maatschappelijke thema's te selecteren. Deze thema's zijn door het bestuur in 2020 vastgesteld, en in 2024 herijkt. Voor het vaststellen van de thema's is onderzoek gedaan of ze passend zijn bij het pensioenfonds. Hierbij heeft het bestuur gekeken naar de speerpunten van Avery Dennison (de werkgever), de preferenties van de deelnemers op basis van de uitkomsten van het deelnemersonderzoek uit 2021, UN Global Compact, OESO-richtlijnen en de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties en / of thema's welke kunnen worden geclassificeerd als hoog risico, of centraal staan in wetgeving. Op basis van analyse van bovenstaande elementen heeft het bestuur ervoor gekozen om de volgende thema's centraal te stellen in het MVB-beleid en hier nadere invulling aan te geven.

- **Klimaatverandering**
- **Mensenrechten en Arbeidsrechten**
- **Gedrag en bestuur van ondernemingen**

De thema's komen terug in de beleidsdoelstellingen (zie hoofdstuk 5) en de invulling vindt plaats door de inzet van verschillende MVB-instrumenten (zie hoofdstuk 6).

Ten opzichte van het beleid uit 2020 is in de update van het beleid in 2024 gekozen om het thema 'Duurzame productie en consumptie' te vervangen door 'Mensenrechten en Arbeidsrechten'. Dit thema kwam bij de herijking van het beleid naar voren als één van de focus thema's voor het pensioenfonds en wordt door het bestuur gezien als een thema dat beter implementeerbaar is (bijvoorbeeld met behulp van uitsluiting en de jaarlijkse screening van ondernemingen die aantoonbaar en op grove wijze internationale normen schenden).

5 BELEIDSDOELSTELLINGEN

Het pensioenfonds streeft de volgende doelstellingen na met de uitvoering van het MVB-beleid: beheersing van duurzaamheidsrisico's, ESG-integratie, tegengaan van klimaatverandering, tegengaan van schendingen van mensenrechten en arbeidsrechten, en goed bestuur van ondernemingen.

5.1 ESG-risicobeheersing

Het pensioenfonds streeft via het MVB-beleid naar ESG-risicobeheersing door toepassing van een selectie-, monitoring- en evaluatiebeleid, en door het opnemen van concrete ESG-risico's binnen het bestaande risicobeheersingsraamwerk.

5.1.1 Selectie-, monitoring- en evaluatiebeleid

Het pensioenfonds past een selectie-, monitoring- en evaluatiebeleid toe, waarbij wij van aangestelde vermogensbeheerders verlangen dat:

- Ondernemingen die internationale normen, waaronder *UN Global Compact*, *OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen* en *UN Guiding Principles on Business and Human Rights* (zie hoofdstuk 3), schenden van beleggingen zijn uitgesloten;
- Ondernemingen die controversiële wapens produceren van beleggingen zijn uitgesloten;
- Vermogensbeheerders een stem- en engagementbeleid toepassen waarbij een aantoonbare bijdrage wordt geleverd aan '*herstel- en verhaalmogelijkheden voor gedupeerden'* indien de onderneming negatieve impact veroorzaakt;
- Vermogensbeheerders de UN Principles of Responsible Investing (UN PRI) hebben ondertekend. Dit houdt in dat de vermogensbeheerders deze minimale vastgestelde maatschappelijke normen van de UN onderdeel maken van hun strategie, het beheer en de beleidsvoering;
- Vermogensbeheerders over bovenstaande rapporteren.

Het pensioenfonds ziet erop toe dat dit gebeurt door:

- Jaarlijks de aangestelde managers te monitoren op bovenstaande eisen en met ze in gesprek te gaan over eventuele hiaten;
- De resultaten van het due diligence onderzoek m.b.t. de naleving van de OESO-richtlijnen (zie par. 3.2) ten minste jaarlijks in de beleggingsadviescommissie en het bestuur te evalueren;
- Eventueel nieuwe geïdentificeerde hoog risico-thema's voortvloeiende uit het due diligence onderzoek aan het beleid toe te voegen;

Op deze manier beheerst het pensioenfonds de risico's voortvloeiend uit ESG-kenmerken en stuurt bij wanneer nodig.

5.1.2 ESG-risicobeheersingsraamwerk

Pensioenfondsen zijn sinds de implementatie van de IORP II richtlijn in de Pensioenwet verplicht ESG-risico's mee te nemen in het risicobeheersingsraamwerk en de eigen risicobeoordeling. In lijn met de 'Good Practice ESG-Risicobeheer Pensioenfondsen' van DNB heeft het pensioenfonds in 2024 de risicobeheercyclus doorlopen voor het identificeren en opnemen van ESG-risico's binnen het bestaande risicobeheersingsraamwerk. De risicoanalyse richtte zich zowel op ESG-risico's met mogelijke financiële gevolgen voor het pensioenfonds als maatschappelijke gevolgen. Met behulp van een interactieve workshop heeft het pensioenfonds een longlist van ESG-risico's opgesteld. Op basis van prioriteit is daarna een shortlist van 7 ESG-risico's vastgesteld. Deze risico's zijn aan het bestaande risicobeheersingsraamwerk toegevoegd. Door inzet van ESG-integratie, uitsluitingsbeleid en actief aandeelhouderschap (via het betrokkenheidsbeleid) willen wij de geprioriteerde duurzaamheidsrisico's mitigeren dan wel beheersen. Dit houdt in dat het pensioenfonds deze risico's monitort en periodiek (inclusief longlist) evalueert. De lijst met een beschrijving van de ESG-risico's is als bijlage toegevoegd bij dit beleid.

5.2 ESG Integratie

Het bestuur wil zoveel als mogelijk rekening houden met duurzaamheidsaspecten bij alle investeringen van het pensioenfonds. Daarom streeft het pensioenfonds ernaar om minimaal 75% van de beleggingsportefeuille te investeren in SFDR artikel 8 of 9

beleggingsfondsen, of mandaten die als zodanig gekenmerkt kunnen worden. Een artikel 8 beleggingsfonds is een fonds waarvan de beleggingen ecologische en/of sociale kenmerken promoten. Een artikel 9 beleggingsfonds is een fonds dat duurzame beleggingen tot doel heeft.

Verder wil het pensioenfonds alleen investeren in beleggingsfondsen die in voldoende mate aansluiten bij het MVB-beleid van het pensioenfonds. Via de jaarlijkse evaluatie van onze beleggingsfondsen (uitgevoerd door onze fiduciair beheerder) wordt getoetst of hieraan is voldaan en kan indien nodig worden bijgestuurd.

5.3 Tegengaan van klimaatverandering

Het klimaatakkoord van Parijs is gesloten om maatregelen te treffen om de opwarming van de aarde tot 2°C te beperken, en liefst tot 1,5°C. Het pensioenfonds ondersteunt de doelstellingen van het Parijs akkoord om de uitstoot van schadelijke broeikasgassen wereldwijd terug te dringen (CO2-neutraal in 2050) en wil met haar investeringen bijdragen aan het tegengaan van klimaatverandering. Dit willen wij bereiken door te investeren in beleggingsstrategieën waarbij een decarbonisatie pad wordt gevolgd in lijn met het Parijs akkoord, en projecten en initiatieven te financieren die een positieve impact hebben op het klimaat.

Voor onze aandelenportefeuille hebben wij eind 2022 een oplossing geïmplementeerd in lijn met het Parijs Akkoord. Het geselecteerde beleggingsfonds hanteert een zogeheten Paris-aligned benchmark waarin een initiële CO2 reductie van 50% (per ultimo 2019) en een jaarlijkse reductie van 7% worden afgedwongen ten opzichte van een brede benchmark.

Voor onze vastgoedbeleggingen hebben wij in 2023 een beleggingsfonds geselecteerd met een relatief hoge mate van ESG-integratie. Laag scorende bedrijven op potentiële ESG gerelateerde risico's met financiële impact worden uitgesloten. Daarnaast heeft de strategie als doel om de uitstoot van broeikasgassen met 30% te reduceren ten opzichte van de brede benchmark.

Naarmate er meer en betere fondsoplossingen beschikbaar komen voor de andere beleggingscategorieën, zullen wij bepalen in welke mate het zinnig en nuttig is om dit ook voor de andere beleggingscategorieën in te voeren.

Verder willen wij dat minimaal 3% van de totale beleggingsportefeuille geïnvesteerd is in obligaties die gericht zijn op het maken van positieve impact op het klimaat (Groene Obligaties).

5.4 Tegengaan van schendingen van mensenrechten en arbeidsrechten, en goed bestuur

Wij willen onze bijdrage leveren om structurele schendingen van mensenrechten en arbeidsrechten door bedrijven te stoppen en te voorkomen dat producten worden geproduceerd of activiteiten plaatsvinden die ernstige schade aan mens en/of milieu veroorzaken. Tevens willen wij voorkomen dat het pensioenfonds reputatieschade ondervindt door beleggingen die hiermee geassocieerd worden.

Daarom hanteert het pensioenfonds onder meer een uitsluitingsbeleid. Ook willen wij dat via de beheerders van de beleggingsfondsen een betrokkenheidsbeleid wordt uitgevoerd dat hieraan bijdraagt. Dit wordt nader toegelicht in paragrafen 6.1 en 6.2.

Het pensioenfonds zorgt ervoor dat in lijn met artikel 8 van de SFDR-wetgeving wordt belegd in ondernemingen die voldoen aan de praktijk van goed bestuur (‘good governance’).

Periodiek wordt (met behulp van onze fiduciair beheerder) getoetst of het beleid van onze vermogensbeheerders in voldoende mate aansluit bij het pensioenfonds.

6 MVB-INSTRUMENTEN

Het pensioenfonds belegt niet zelf direct in financiële instrumenten, maar heeft de beleggingsportefeuille ingevuld via beleggingsfondsen. Dit betekent dat het pensioenfonds bij de selectie en aanstelling van externe vermogensbeheerders beoordeelt op welke wijze de beleggingsfondsen bijdragen aan de MVB-doelstellingen. Het kan zijn dat er geen fondsoplossingen zijn die 100% aansluiten bij de uitgangspunten en doelstellingen van het beleid. In dat geval zal het pensioenfonds de oplossing kiezen die het dichtst hierbij aansluit. Voor de implementatie van het MVB-beleid zet het pensioenfonds de volgende instrumenten in (via het selectiebeleid):

1. **Uitsluitingsbeleid.** Het beleggingsfonds dient een uitsluitingsbeleid toe te passen. Hiermee borgen wij onze normatieve ondergrens en ESG-risico’s;

2. **Betrokkenheidsbeleid.** Het pensioenfonds voert een indirect betrokkenheidsbeleid door selectie van vermogensbeheerders die aantoonbaar een engagement- en stembeleid voeren en hierover rapporteren. Hiermee voldoet het pensioenfonds aan de wettelijk eisen van SRDII-wetgeving en aan eisen van het IMVB-convenant;
3. **ESG-integratie.** Het pensioenfonds kan ESG-beleggingsoplossingen kiezen waarbij duurzaamheidsaspecten zijn geïntegreerd in de beleggingsbeslissing als het past binnen de risico-rendementseisen. Wij zetten ESG-integratie in om beleggingsrisico's te beheersen en kansen te benutten;
4. **Impactbeleggen**. Het pensioenfonds kan beleggingsoplossingen selecteren die naast een financieel rendement ook positief bijdragen aan ecologische of sociale thema's.

6.1 Uitsluitingsbeleid

Het pensioenfonds zet een uitsluitingsbeleid in voor bedrijven of overheden waar het pensioenfonds niet in wenst te beleggen of wettelijk niet in mag beleggen. Het beleid is van toepassing op alle beleggingscategorieën. Omdat wij beleggen in beleggingsfondsen is ons eigen uitsluitingsbeleid niet toepasbaar op deze beleggingen, maar beoordelen wij bij de selectie van nieuwe beleggingsfondsen in welke mate het toegepaste uitsluitingsbeleid overeenkomt met onze eigen beleidskeuzes.

Wij sluiten uit op basis van de volgende criteria:

- Ondernemingen die op structurele en grove wijze thema's van het UN Global Compact, OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen of UNGP's schenden (zie hoofdstuk 3);
- Ondernemingen die betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens, waaronder clustermunitie, anti-persoonsmijnen, chemische-, biologische- en nucleaire wapens;
- Landen en ondernemingen waartegen een wapenembargo en/of sancties zijn uitgevaardigd door de Europese Unie en/of de Verenigde Naties.

Het pensioenfonds maakt deze uitsluitingskeuzes weloverwogen, accepteert de eventuele beleggingsconsequenties en is hier transparant over naar de deelnemers. Bij de blootstelling naar uitgesloten ondernemingen in de portefeuille wordt een signaleringsgrens van 1% gehanteerd. Overschrijding hiervan geeft aanleiding om in gesprek te gaan met de betreffende vermogensbeheerders maar leidt niet per definitie tot bijsturing van de portefeuille. De portefeuille wordt jaarlijks gescreend.

6.2 Betrokkenheidsbeleid

Uit de Europese Shareholder Right Directive II (SRDII) volgt dat het pensioenfonds in beleid vastlegt en publiceert hoe het zich als betrokken aandeelhouder opstelt. Dit doen wij enerzijds door het aangaan van dialoog met ondernemingen waarin we beleggen, dit noemen we engagement. Anderzijds doen we dit door het stemmen van de aandeelhoudersrechten tijdens aandeelhoudersvergaderingen. Wij doen jaarlijks op onze website verslag van de uitvoering van dit beleid. De SRDII is in 2019 vastgelegd in Nederlandse wetgeving, waarvan de Wet Financieel Toezicht 5:87c en 5:87d voor ons het meest relevant is. Wij beleggen niet zelf direct in aandelen, maar doen dit enkel via beleggingsfondsen die beheerd worden door gespecialiseerde vermogensbeheerders. Omdat wij participant zijn in het beleggingsfonds en geen juridisch eigenaar van de aandelen die het beleggingsfonds aanhoudt, kunnen wij geen eigen stembeleid toepassen. Het stembeleid van de vermogensbeheerder is dan ook van toepassing op onze aandelenbeleggingen. Bij de selectie van de vermogensbeheerder beoordelen wij de kwaliteit van het stembeleid van de beheerder als geheel en of het beleid aansluit bij de speerpunten van het pensioenfonds. Ook voor het voeren van dialoog met ondernemingen maken wij gebruik van het betrokkenheidsbeleid van onze vermogensbeheerders en voeren wij niet zelf de dialoog met ondernemingen waarin wij beleggen. Bij de selectie van de vermogensbeheerder beoordelen wij de kwaliteit van het engagementbeleid van de beheerder als geheel en of het beleid aansluit bij de speerpunten van het pensioenfonds. De centrale doelstelling van het engagement- en stembeleid is om (maatschappelijke) lange termijn waarde creatie te verhogen. Op onze website is een overzicht te vinden waarin het betrokkenheidsbeleid van de door ons aangestelde vermogensbeheerders wordt gepresenteerd.

Toelichting van contracten met vermogensbeheerders

Wij hebben beleggingsfondsen geselecteerd die passen bij de lange termijn uitgangspunten van ons beleggingsbeleid, zoals bepaald op basis van een ALM studie (in onze ABTN is dit nader beschreven). Dit uit zich onder andere in de beleggingsdoelstelling en benchmark van de beleggingsfondsen.

Wij houden bij de selectie van (nieuwe) vermogensbeheerders integraal rekening met de wijze waarop de beheerder financiële en niet-financiële (ESG) prestaties en risico's meeneemt, en hoe het stem- en betrokkenheidsbeleid is ingevuld. Dit is soms, maar niet in alle gevallen, onderdeel van de prospectus/overeenkomst met de vermogensbeheerder.

De door ons aangestelde aandelenmanagers evalueren wij formeel eens in de drie jaar. Hierbij beoordelen wij de behaalde rendementen (absoluut en ten opzichte van de benchmark), de kosten (inclusief transactiekosten), de beleggingsstijl en omloopsnelheid van de portefeuille en andere relevante factoren, zoals ESG.

Ieder kwartaal ontvangen wij een rapportage per manager van onze fiduciair beheerder. Indien er op basis van actuele tussentijdse ontwikkelingen bij de vermogensbeheerder aanleiding is voor tussentijdse evaluatie zullen wij dit doen. De afgesloten contracten met vermogensbeheerders/prospectussen kennen een onbepaalde looptijd en kunnen te allen tijde met inachtneming van de overeengekomen opzegtermijn worden ontbonden.

6.3 ESG-integratie

Het pensioenfonds heeft de overtuiging dat ESG-integratie op langere termijn een positief effect kan hebben op risico-rendementsverwachtingen van de beleggingsportefeuille. Vanuit deze gedachte vormt duurzaamheid een onderdeel bij verschillende stappen van het beleggingsproces. In de beoordeling van de investment cases voor beleggingscategorieën speelt ESG-integratie een belangrijke rol. De resultaten worden meegenomen in de bepaling van de strategische asset allocatie en bij de selectie en monitoring van de beleggingsfondsen. ESG-risico's worden daarnaast geïntegreerd in het bredere risicoraamwerk van het pensioenfonds waarbij rekening wordt gehouden met de impact van duurzaamheid op de beleggingen, en de impact van de beleggingen op de maatschappij.

Waar toepasbaar gezien de beleggingsstrategie, kan het pensioenfonds beleggingsstrategieën van vermogensbeheerders kiezen die ESG-integratie toepassen. De wijze waarop dit gebeurt kan verschillen per vermogensbeheerder. Omdat wij niet zelf beleggen, houden wij bij de selectie en evaluatie van beleggingsfondsen rekening met de wijze waarop de beheerder ESG-integratie toepast.

6.4 Impactbeleggingen

Als pensioenfonds financieren wij bedrijfsactiviteiten, hierbij streven wij een financieel rendement na bij een acceptabel risiconiveau. Het pensioenfonds kan beleggingsoplossingen selecteren die naast een financieel rendement ook positief bijdragen aan duurzame verandering. In 2023 heeft het pensioenfonds binnen de matching portefeuille een normallocatie van 5% opgenomen naar groene obligaties. Deze obligaties zijn vergelijkbaar met reguliere obligaties maar hebben door de financiering van de energietransitie tevens als doel een positieve impact te hebben op ecologische thema's zoals klimaatverandering. De aandacht voor impact beleggen neemt de laatste jaren toe, zowel aan de kant van institutionele beleggers zoals pensioenfondsen als bij aanbieders van oplossingen. Het pensioenfonds zal deze ontwikkelingen de komende jaren volgen en blijft de mogelijkheden onderzoeken hoe het hier verdere invulling aan kan geven.

7 TRANSPARANTIE EN VERANTWOORDING

Wij leggen verantwoording af over de implementatie en uitvoering van ons beleid aan onze deelnemers en andere stakeholders. Dit doen we door ten minste eens per jaar via onze website verslag te doen van de uitvoering van ons MVB-beleid, inclusief ons betrokkenheidsbeleid. Hierin presenteren wij ten minste de uitvoering van het stembeleid en het engagementbeleid van onze aandelenbeheerders. Verder lichten wij op basis van de verplichte rapportages en informatievoorzieningen, die voortvloeien uit o.a. de SFDR-wetgeving, via onze website en in ons jaarverslag onder meer toe wat de duurzaamheidskenmerken van de portefeuille zijn, hoe deze zijn verwezenlijkt en wat de negatieve impact is van onze beleggingen op mens en milieu. Aan nieuwe deelnemers stellen wij het precontractueel template (de PCD) via de Pensioen 1-2-3 beschikbaar en wij publiceren ons MVB-beleid op de website.

8 MONITORING EN EVALUATIE VAN BELEID

8.1 Monitoring

Wij monitoren de door ons aangestelde vermogensbeheerders en de wijze waarop zij het MVB-beleid uitvoeren. External Investing Group (XIG), onderdeel van onze fiduciair beheerder, speelt hierin als onze manager selectie-, monitorings- en evaluatiedienstverlener, speelt hierin een faciliterende rol. Om een goed monitoringsproces mogelijk te maken vragen wij van de

aangestelde vermogensbeheerders ten minste jaarlijks een rapportage over de uitvoering van het MVB-beleid. Hierin vragen wij indien mogelijk een toelichting op:

- De uitgesloten ondernemingen/landen.
- Het engagementprogramma en stembeleid: ondernemingen, doelstellingen, voortgang, resultaten en vervolg beslissingen, bijdragen aan herstel- en verhaalsmogelijkheden bij negatieve impact op maatschappij.
- Voor het voeren van engagement maakt het pensioenfonds gebruik van het betrokkenheidsbeleid van de managers waarin het belegt. Daarnaast kan het pensioenfonds gebruik maken van de mogelijkheid om op ad-hoc basis aan te sluiten bij initiatieven van XIG ten aanzien van engagement bij managers waarin het belegt.
- Verder monitoren wij de door ons geprioriteerde duurzaamheidsrisico's. Deze zijn opgenomen in ons bredere risicoraamwerk en maken daarmee onderdeel uit van het reguliere risicomonitoringsproces van het pensioenfonds. Daarnaast zal het pensioenfonds periodiek de geprioriteerde duurzaamheidsrisico's evalueren en beoordelen. Hierbij zal het stil staan bij de vragen of er nieuwe risico's benoemd moeten worden of bestaande risico's aangepast, en of er ontwikkelingen zijn die het mogelijk maken om nieuwe mitigerende maatregelen, risico indicatoren of analyses toe te passen.

8.2 Evaluatie

Wij evalueren ons MVB-beleid op de volgende criteria:

- Zijn de overtuigingen, ambitie, doelstellingen en visie nog actueel;
- Zijn de speerpuntthema's nog relevant en passend bij de voorkeuren van belanghebbenden;
- Wordt voldaan aan bestaande en te verwachten regelgeving;
- Wordt het beleid goed, efficiënt en kostenbewust uitgevoerd;
- Draagt uitvoering van beleid bij aan realisatie van de beleidsdoelstellingen.

Het bestuur monitort de uitvoering van het eigen MVB-beleid en dat van de aangestelde vermogensbeheerders jaarlijks en evalueert het eigen MVB-beleid ten minste eens in de drie jaar, maar vaker wanneer hiertoe eerder aanleiding is. Dit kan zijn vanwege nieuwe inzichten rondom ESG-risico's in verband met de klimaatverandering, het gebruik van hulpbronnen en het milieu, sociale risico's, governance risico's en risico's in verband met de waardevermindering van activa als gevolg van veranderende regelgeving. Ook kan dit volgen uit nieuwe voorkeuren ten aanzien van maatschappelijke kwesties.

BIJLAGE 1

De tien principes van het UN Global Compact

Het UN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun invloedssfeer een aantal kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen. Bedrijven die het UN Global Compact initiatief onderschrijven, verbinden zich ertoe de onderstaande doelstellingen en waarden te steunen bij het uitvoeren van hun activiteiten:

Mensenrechten 1e principe: Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren; en 2e principe: er voor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.

Arbeidsnormen 3e principe: Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven; 4e principe: alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren; 5e principe: zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid; en 6e principe: discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.

Milieu 7e principe: Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties; 8e principe: initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen; en 9e principe: de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.

Anticorruptie 10e principe: Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.

De principes van het UN Global Compact zijn gebaseerd op internationale verdragen, onder andere afgeleid van de Universele verklaring van de rechten van de mens, de verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) inzake de fundamentele arbeidsrechten, en van de verklaring van Rio met betrekking tot milieu en ontwikkeling.

BIJLAGE 2

Lijst van ESG risico's

Risico onderwerp	Risico omschrijving
ESG beleid, Wet- en regelgeving	De uitvoering komt niet overeen met de ambitie en het beleid van het pensioenfonds en/of het pensioenfonds voldoet niet aan actuele wet- en regelgeving op het gebied van duurzaamheid
ESG beleid, Communicatie	Het beleid duurzaam beleggen van het pensioenfonds sluit niet aan bij de wensen van deelnemers en andere stakeholders
Uitvoering beleid, data	Blootstelling aan bedrijven en landen waar het pensioenfonds niet mee geassocieerd wil worden
Klimaatverandering - fysiek	De fysieke effecten van klimaatverandering raken de waarde van de beleggingen van het pensioenfonds en hebben een negatieve impact op mens en milieu
Klimaatverandering - transitie	Technologische innovaties, veranderende klantvraag en veranderende wetgeving n.a.v. klimaatverandering hebben een negatieve impact op het verdienmodel en waarderingen van bedrijven en raken daarmee de beleggingen van het pensioenfonds
Governance	Het pensioenfonds belegt in bedrijven waarbij onvoldoende sprake is van 'goed bestuur'
Governance	Het pensioenfonds belegt in ondernemingen waar sprake is van ernstige controverses